

А. П. Савицька

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри авіаційної англійської мови
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ДЛЯ ВИКОНАННЯ МИРОТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

У статті зазначено, що сьогодні суттєвого значення набуває ефективність процесу оволодіння англійською мовою, яка вже тривалий час є мовою міжнародного спілкування військових. Зазначається, що поряд з цим під час підготовки курсантів залишаються невирішеними дидактичні проблеми, що відображаються на якості виконання завдань за призначенням та безпеці польотів.

Визначено, що суттєвого значення в аспекті професійної підготовки курсантів до польотів у міжнародному повітряному просторі сьогодні набуває їхня іншомовна компетентність.

Констатовано, що у сучасній військово-авіаційній практиці професійної діяльності військових льотчиків їх комунікативна компетенція включає: мовну компетенцію (здатність здійснювати спілкування у всіх видах мовленнєвої діяльності); компетенцію взаємодії (здатність використовувати мовні знання та сигнали для вираження комунікативного наміру у службовій ситуації спілкування); соціокультурну (вміння будувати міжкультурне спілкування з іноземними колегами інших країн); компенсаторну (вміння виходити зі скрутного становища під час польотів); навчально-пізнавальну (здатність самостійно оволодівати іноземною мовою авіаційної спрямованості з використанням сучасних технологій).

Визначено, що професійна взаємодія військових пілотів – це складник професійного спілкування миротворців з іноземними колегами, службами забезпечення повітряного руху, населенням, що має безпосередній або опосередкований характер, одночасного або послідовного впливу суб'єктів один на одного для виконання льотної діяльності, що нормативно закріплена керівними документами ІСАО. Проведено підбір найбільш доцільних методів навчання курсантів, залежно від цілей та змісту визначених етапів підготовки курсантів, де, окрім традиційних методів навчання, особливого значення у формуванні комунікативної готовності курсантів до взаємодії набули активні методи навчання: методи прав і ситуацій (метод аналізу конкретних ситуацій), рольові та ділові ігри, дискусії з проблемних питань тощо. Наведено етапи щодо ефективного використання методів проблемного навчання у процесі навчання курсантів дисципліні «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у вищому військовому навчальному закладі.

Ключові слова: професійна підготовка, курсанти, професійна взаємодія, англійська мова за професійним спрямуванням, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Підготовка військових льотчиків є одним із найважливіших аспектів діяльності військової освіти і діяльності ЗС України, які сьогодні захищають країну від гібридної агресії РФ. Тому це викликає потребу вдосконалення професійної підготовки екіпажів, вдосконалення методик навчання, визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх військових льотчиків до льотної діяльності, участі у міжнародних миротворчих операціях тощо.

Актуальність цієї проблеми пов'язана також з особливістю вимог системи безпеки України, яка пред'являє сьогодні високі стандарти до професійної підготовки офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил нашої країни та їх іншомовної компетентності тощо.

У військово-наукових джерелах науковці наводять недоліки такої підготовки організаційно-педагогічного характеру, що існують сьогодні [1]: зміст

військово-професійної та інших видів підготовки не завжди адаптований до конкретних завдань підрозділів ЗС України; неповна готовність підрозділів Повітряних Сил ЗС України до виконання певних миротворчих функцій з організаційних та методичних причин; недостатня підготовленість особового складу ЗСУ до професійного іншомовного спілкування з представниками армій інших країн; недоліки організаційної взаємодії з підрозділами НАТО під час сумісних навчань тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні наукові аспекти становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні досліджувалися М. Нещадимом, В. Толубко, Й. Варієм, В. Ягуповим та іншими. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розробляють О. Бойко, О. Диденко, В. Кротюк, І. Ліпатов, В. Пасічник, Т. Мацевко та інші.

В останні роки у психолого-педагогічних працях з'явилися публікації, що присвячені умовам формування певного виду компетентності фахівців різних галузей освіти та науки (В. Коваль, Н. Андрійчук, С. Вітвицька та інші).

Різні науково-методичні аспекти професійної підготовки фахівців розглядаються в роботах педагогів, психологів, військових, економістів (В. Кремень, В. Моляко, Т. Хомуленко, О. Романовський, В. Ягупов та інші).

Останні десятиріччя в Україні проблему професійної надійності людини досліджують у психологічному аспекті, як проблему діяльності в особливих умовах: питання психологічного забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України (С. Лебедева); фізіолого-гігієнічні критерії забезпечення професійної надійності льотчиків (О. Волянський), психофізіологічного забезпечення надійності операторської діяльності (В. Горбунов) тощо. Проте педагогічні аспекти щодо проєктування методів навчання майбутніх військових пілотів професійній взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій (ММО) не знайшли повного відображення у наукових дослідженнях.

Метою статті є аналіз дидактичних аспектів підготовки курсантів до ММО, визначення сутності та компонентів професійної взаємодії військових пілотів під час ММО, проєктування методів навчання майбутніх військових льотчиків дисципліні «Англійська мова (за професійним спрямування)».

Виклад основного матеріалу. Сьогодні угруповання українських миротворців представлені в 9 міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (загалом 448 військовослужбовців ЗСУ) – в Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго, в Місії ООН у Ліберії, в Місії ООН у Косово, в Місії ООН у Південному Судані, в складі Тимчасових сил ООН із забезпечення безпеки в Аб'ей та Сил ООН з підтримання миру на Кіпрі, в складі Багатонаціональних сили КФОР у Косово та Тренувально-дорадчої місії НАТО «Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан [2].

Найчастіше українські військові у складі миротворчих операцій виконують такі завдання: гелікоптерне забезпечення; патрулювання зони відповідальності, збір та аналіз інформації; моніторинг процесу роззброєння, демобілізації та реінтеграції усіх озброєних угруповань; розвідка, розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів; сприяння у наданні гуманітарної допомоги; супроводження гуманітарних вантажів; ведення інженерної розвідки шляхів руху, об'єктів та місцевості; моніторинг процесу роззброєння, демобілізації, реінтеграції; морське патрулювання [3].

Авіаційні підрозділи повинні діяти професійно за будь-яких умов, а це залежить від вдалої орі-

єнтації у ситуації, розуміння особливостей виконання конкретного завдання та налагодження ефективної професійної взаємодії з іноземними партнерами під час ММО.

Науковець І. Багаєва виділяє такі три складники у структурі професіоналізму: професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення [4]. Тому можемо спрогнозувати, що професійна взаємодія військових пілотів під час ММО – це складник професійного спілкування миротворців з іноземними колегами, службами забезпечення повітряного руху, населенням, що має безпосередній або опосередкований характер, одночасного або послідовного впливу суб'єктів один на одного для виконання льотної діяльності ММО, що нормативно закріплена керівними документами ІКАО та Місії, метою якого є реалізація мети контингенту.

Вітчизняні дослідники вказують, що ознаками спільної діяльності людей виступають значущі цілі та розуміння того, що досягти їх можна за умови об'єднання загальних зусиль на основі вербального та невербального спілкування [5].

Предметом спільної діяльності екіпажів гелікоптерів під час ММО з іноземними партнерами можемо назвати: зв'язки, спільні рішення, відносини, взаємний інтерес, спільність переживань, постановка і вирішення проблем професійних завдань щодо перевезення вантажів, людей, організації польотів, підготовки до них та здійснення польотів за маршрутом, організація технічного обслуговування.

Способами спільної діяльності тут виступають такі: планування, консультації та координація спільних дій, практичні дії з літаководіння, завантаження, перевозки, вивантаження людей та вантажів, спілкування з іноземними партнерами та персоналом щодо маршруту, особливостей польоту, ухвалення сумісних рішень тощо. Зворотний зв'язок при цьому здійснюється так: розуміння сигналів та команд, запитів та проблем, що піднімаються іноземними партнерами, участь у загальних діях та реакція для корегування умов польоту та у виконанні завдань, погодженість дій та оцінок, підтримка тощо. Схему взаємодії з іноземними партнерами, що відбувається під час ММО, наведено на рис. 1.

Український науковець І. Галімска зазначає, що особливостями професійної взаємодії виступають: значимість суб'єктів один для одного як партнерів у професійній взаємодії; обізнаність у професійній діяльності; спрямування на професійне співробітництво [6]. До основних ознак взаємодії авіаційних фахівців вона відносить: 1) діяльність декількох суб'єктів, значимих один для одного як партнерів у професійній діяльності; 2) узгодженість дій, що визначена у часі та просторі; 3) спільну мету дій, спрямованих на профе-

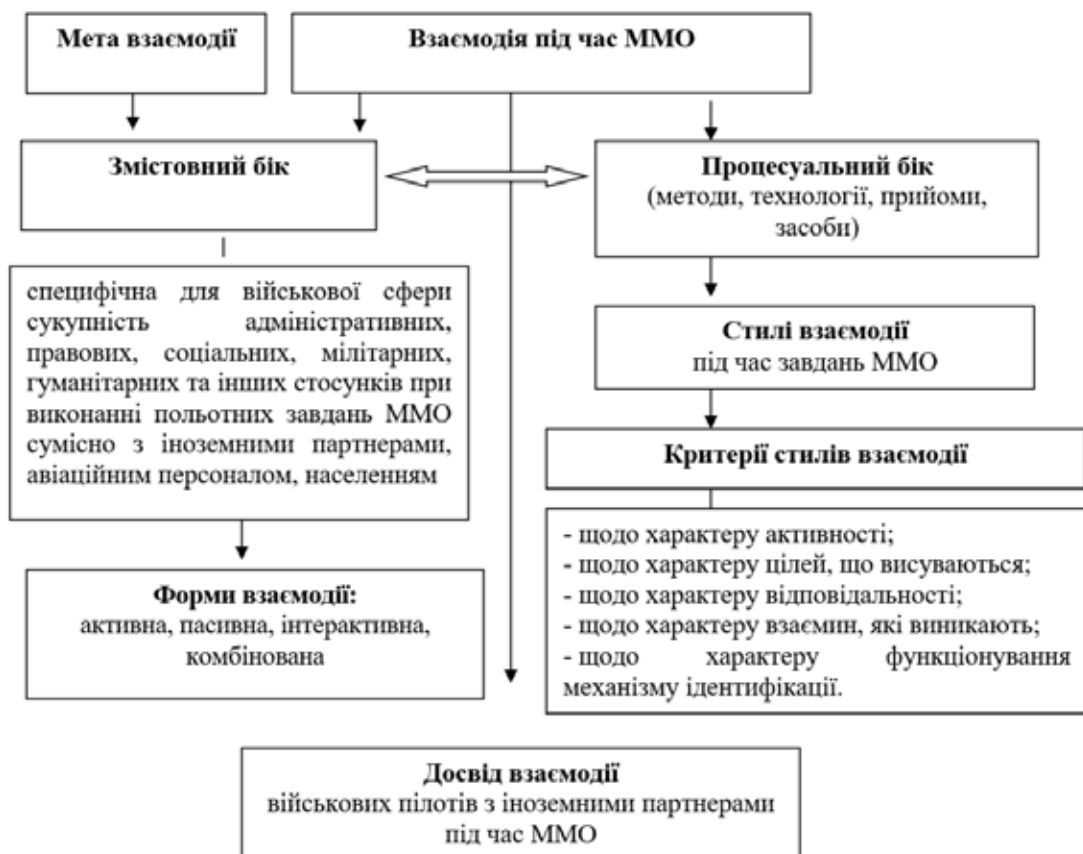

Рис. 1. Схема взаємодії військових пілотів з іноземними партнерами під час ММО

сійне співробітництво; 4) причинно-наслідковий зв'язок між суб'єктами взаємодії; 5) можливість передбачати дії інших суб'єктів. Однак такий підхід не повністю враховує особливості професійної взаємодії військових пілотів під час ММО з іноземними партнерами.

Аналіз наукової та спеціальної літератури, діяльності військових пілотів, що входили до миротворчого контингенту ООН, бесід з офіцерами-експертами дозволили до переліку проблемних питань взаємодії під час експлуатації авіаційної техніки в умовах ММО, під час комунікації та взаємодії з фахівцями наземних служб, радіообміну, ситуаціях дотримання військовими пілотами норм безпеки польотів включити такі: варіанти діяльності екіпажу під час польотів з урахуванням різних режимів польоту у складних та простих метеоумовах; варіанти радіообміну екіпажу під час польотів з урахуванням різних режимів польоту у складних та простих метеоумовах; варіанти дій пілотів щодо приземлення на запасний аеродром іноземної держави; порядок та особливості дій у разі нештатних ситуацій; порядок та особливості дій та взаємодії під час інцидентів у МПП; варіанти дій під час проведення рятувальних операцій; варіанти перевезення людей та вантажів під час ММО; основні вимоги нормативних документів з безпеки польо-

тів у МПП, особливості їх дії у різних країнах, де миротворці виконують свої функції.

Орієнтована схема розв'язання курсантами завдань взаємодії військових пілотів з іноземними партнерами була такою (рис. 2).

Наступним кроком був підбір найбільш доцільних методів навчання курсантів залежно від цілей та змісту визначених етапів підготовки курсантів (табл. 1).

Окрім традиційних методів навчання, особливого значення у формуванні комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО набули активні методи навчання: методи прав і ситуацій (метод аналізу конкретних ситуацій), рольові та ділові ігри, дискусії з проблемних питань ММО тощо.

Наведемо як приклад хід такого заняття за темою «Перевезення людей та вантажів під час ММО».

Мета: активізувати творчу діяльність курсантів, наявні знання, навички і уміння взаємодії під час ММО (перевезення вантажів).

Хід роботи: ознайомлення курсантів з ситуацією, її аналіз. Курсантам пропонується ситуація, що склалася: завдання – перевезення вантажів у гірській місцевості, присутні проблеми з радіообміном, погіршуються метеоумови, ускладнення взаємодії з наземними службами та іноземними партнерами.

1. Група розподіляється на малі підгрупи (3–4 особи). Частина з них виступає в ролі екіпажу, частина – виконує роль опонентів

2. Підгрупам пропонується надати свої обґрунтовані пропозиції щодо шляхів виходу з ситуації, що склалася. Курсанти мають знайти свої варіанти взаємодії і, відповідно, варіанти дій під час зміни умов польотів, а також обґрунтувати їхню дієвість. Опоненти мають висловити свою думку

щодо висунутих пропозицій і виділити позитивні й негативні моменти.

3. Виходячи з наведених пропозицій, формулюються оптимальні шляхи вирішення ММО, різні варіанти взаємодії.

4. Потім курсантам презентуються на розгляд заходи, які було проведено реальним екіпажем у схожій ситуації. Відбувається порівняльний аналіз пропозицій курсантів і реальних заходів під

Рис. 2. Орієнтовна схема розв'язання завдань взаємодії військових пілотів з іноземними партнерами

Таблиця 1

Характеристика методів навчання курсантів, що використовуються в розробленій методиці

№	Етапи формування комунікативної готовності до взаємодії	Методи, що використовувались		
		За характером пізнавальної діяльності	За дидактичною метою	За місцем у структурі діяльності
1.	Теоретичний етап	пояснення, обговорення, наочні (лекції, семінари, розповідь, пояснення, ілюстрація, демонстрація)	методи вивчення нових знань	методи її стимулювання й мотивації, методи організації й здійснення навчальної діяльності
2.	Практично-реалізаційний етап	ситуативні завдання, проблемний виклад, обговорення (практичні заняття, індивідуальні та групові вправи)	методи обговорення та закріплення знань	методи організації й здійснення навчальної діяльності, методи її стимулювання й мотивації
3.	Комплексно-інтегративний етап	частково-пошукові, рольові ігри, тренажі, бінарні вправи, метод аналізу конкретних ситуацій, метод інцидентів, метод інсценування	методи закріплення знань, формування досвіду	методи організації й здійснення навчальної діяльності, методи набуття досвіду дій та поведінки у нештатних ситуаціях
4.	Контрольно-оцінний етап	тестові завдання, контрольні завдання та вправи	методи контролю та закріплення ЗНУ	методи контролю за навчальною діяльністю

час польотів ММО. Наприкінці переглядаються телефрагменти, відеоматеріали щодо польотів вертольотів у МПП.

Така побудова, на нашу думку, полегшує виникнення змістовних емоційних дискусій, що дозволяють досягти обґрунтованого плану діяльності та прийняття відповідного рішення щодо виконання завдань ММО.

Наприкінці заняття курсанти формулюють основні пропозиції щодо дій у такій ситуації. При цьому основні команди та радіообмін проводиться англійською мовою, кожен курсант виконує це самостійно за допомогою лінгафонного обладнання. Наприкінці курсанти формулюють 5 питань англійською мовою, що можуть відображати типові помилки взаємодії під час радіообміну, погіршують сприйняття або погіршують розуміння іноземних колег.

Досвід проведення таких занять підтвердив, що основою підготовки курсантів до польотів повинна стати квазіпрофесійна діяльність, яка має саме проблемний характер та активізує пошуково-розумову діяльність майбутніх військових льотчиків, відображає сучасні особливості здійснення польотів у міжнародному повітряному просторі та взаємодії з іноземними партнерами, авіадиспетчерами тощо.

Висновки та пропозиції. Суттєвого значення в аспекті професійної підготовки курсантів до польотів у міжнародному повітряному просторі сьогодні набуває їхня іншомовна компетентність.

Визначено, що професійна взаємодія військових пілотів під час ММО – це складник професійного спілкування миротворців з іноземними колегами, службами забезпечення повітряного руху, населенням, що має безпосередній або опосередкований характер, одночасного або послідовного впливу суб'єктів один на одного для виконання льотної діяльності ММО, що нормативно закріплена керівними документами ІСАО та Місії. Проведено підбір найбільш доцільних методів навчання курсантів залежно від цілей та змісту визначених етапів підготовки курсантів, де,

окрім традиційних методів навчання, особливого значення у формуванні комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО набули активні методи навчання: методи прав і ситуацій (метод аналізу конкретних ситуацій), рольові та ділові ігри, дискусії з проблемних питань ММО тощо. Подальшим перспективним напрямом є часткова експериментальна перевірка педагогічної технології формування комунікативної готовності курсантів до взаємодії у ВВНЗ авіаційного профілю.

Список використаної літератури:

1. Миротворча та антитерористична діяльність Збройних Сил України: [темат. зб. / ред. С.О. Кириченко]. Київ : ННДЦ ОТ і ВБ України, 2007. 207 с.
2. Литвиненко Е.С. Методичні рекомендації щодо оцінки ефективності психологічної підготовки особового складу підрозділів військової розвідки і військової поліції для виконання завдань у складі миротворчих підрозділів. Київ : ГУГП та СЗ ЗС України, 2006. 98 с.
3. Лещенко Г.А. Особливості професійної діяльності фахівців з аварійного обслуговування на авіаційному транспорті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 37 (90). С. 255–262.
4. Багаева И.Д. Профессионализм педагогической деятельности и основы его формирования у будущего учителя. Усть-Каменогорск, 1991. 338 с.
5. Ценко М.Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Харків : Право, 2014. № 4 (23). 360 с.
6. Галимская И.И. Формирование мотивации профессиональной деятельности будущих авиаспециалистов. *Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики*. Выпуск № 11. 2016. С. 56–60.

Savytska A. Didactic aspects of education of English language students in professional orientations for performance of peacekeeping tasks

The article notes that today the effectiveness of the process of mastering the English language, which has long been the language of international communication of the military, is becoming increasingly important. It is noted that at the same time during the training of cadets there are unresolved didactic problems that affect the quality of tasks for the purpose and safety of flights. It is determined that in the aspect of professional training of cadets for flights in international airspace today their foreign language competence acquires significance. It is stated that in modern military-aviation practice of professional activity of military pilots their communicative competence includes: language competence (ability to communicate in all types of speech activity); competence of interaction (ability to use language knowledge and signals to express communicative intention in the official situation of communication); socio-cultural (ability to build intercultural communication with foreign colleagues from other countries); compensatory (ability to get out of a difficult situation during flights); educational and cognitive (ability to master a foreign language of aviation orientation with the use of modern technologies). It is determined that the professional interaction of military pilots is a component of professional communication of peacekeepers with foreign colleagues, air traffic services, the population, which has a direct or indirect nature,

simultaneous or sequential influence of subjects on each other to perform flight activities ICAO. The selection of the most appropriate methods of teaching cadets, depending on the goals and content of certain stages of training cadets, where in addition to traditional teaching methods of special importance in the formation of communicative readiness of cadets acquired active teaching methods: methods of rights and situations (method of analysis of specific situations), role and business games, discussions on problematic issues, etc.

The stages of effective use of problem-based teaching methods in the process of teaching cadets in the discipline "English (for professional purposes)" in a higher military educational institution are given.

Key words: *professional training, cadets, professional interaction, English for professional purposes, communicative competence.*